

24

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

כי תשא (תשכ"ה)

ל"ב ל"ג-ל"ה; ל"ג א'-ה'

וע' גם גליונות כי תשא תשי"ט, תשכ"ב

א. שאלה כללית

לדעת כמה מפרשים יש לראות בשלשת הפניות של ה' אל משה הבאות אחרי תפילת משה השניה (ל"ב פסוקים ל"א-ל"ב) התקדמות הדרגתית סדור לרחמים.

השואה: דברי ה' בראשונה ל"ב ל"ג-ל"ד
דברי ה' בשניה ל"ג א'-ב'-ג'
דברי ה' בשלישית ל"ג ה'

1. הסבר מה הם הסימנים לכך שמידת הרחמים הולכת וגוברת כאן מדבור לדבור?
2. מהו איפא "הדבר הרע" אשר שמע העם בפסוקים ל"ג א-ג. (וע' ראב"ע ד"ה כי לא אעלה בקרבך).
3. מה הגורם להתגברות מידת הרחמים מלבד תפילת משה?

ב. ל"ב פסוקים ל"ג-ל"ד

ויאמר ה' אל משה: מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדת להם חטאתם.

ר' אברהם בן הרמב"ם

ל"ג ד"ה ויאמר ה' ורגו': רמז אל אהרן ע"ה. ואני סעתיק בזה סאת אבא מרי ז"ל ושעל מאמר זה אמר השליח ע"ה במשנה תורה: (דב' ט' כ') "ובאהרן התאבד ה' מאד להשמירו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא".

ל"ד ד"ה ואתה לך נחה: היינו הנהג אותם והבא אותם כדי שיגיעו ויתישבו במקום אשר דברתי לך, והוא ארץ הכנעני, כלומר: כמו שאמרתי לך בתחילת השליחות (שם' ג' י"ז) "ואמר אעלה אותם מעני מצרים".

ל"ד ד"ה הנה מלאכי: רמז שלא תהיה ההשגחה בעזרתם השגחה אלוקית נפלאה כהשגחה ביציאתם מצרים אלא השגחה בדרך הטבע, בבחון אומה על אומה, כמו שאמר בדניאל (י' י"ג) "שר מלכות פרס, ושר מלכות יון".

ד"ה וביום פקדי: רמז לזמן פורענות לעתיד כלומר: אפרע מהם פורענות לעתיד. יש אומרים רמז לפורענות לעולם הבא שהמעותיקים ז"ל קראו אותה "יום הדין" ויש אומרים: פורענות בעולם הזה, אלא שיש בה שהיה, ועל אותה פורענות נאמר (ל"ה) "ויגף ה' את העם על אשר עשו את העגל". ואל זה היה נוסח אבא מרי ז"ל כמו ששמעתי מפיו.

1. הסבר מה רמז יש בפסוקנו לכך, שאין הכוונה לעונדי העגל כלם אלא לאהרן?

2. מה ראה להוסיף למלים "לך נחה" את המלים "כדי שיגיעו ויתישבו במקום אשר...". שאינם בפסוק, מה תיקן בזה?

3. היכן מצינו בתורה "מלאך" בהוראה זו שניתנת לו כאן?

ג. ל"ג ד' וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו.

ה' ... ועתה הורד עדיך מעליך

ו' ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב.

רמב"ן ל"ג ל"ח ד"ה ויגף: ... ועל כל זה אמר "וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו" כאבלים. והנה השם רחמן מלא רחמים, וכאשר ראה שהתאבלו חזר ואמר בדרך רחמים: (ל"ג ה') "אמור לבני ישראל" כי עד עתה הזכיר "עמך" ו"העם", ועתה יזכירם בשם החביב; וצוה לאמר להם, כי לטובתם לא אעלה בקרבם, שלא אכלה אותם כרבע, אבל תסיבו אשר עשו להנחם ולהתאבל על חטאתם, כן יעשו תמיד "ואדעה מה אעשה להם", כלומר: אפקוד חטאתם לדעתי כפי התאבלם והנחמם על עונם, כי אני בוחן לב וחוקר כליות.

ר' אברהם בן הרמב"ם ד"ה ולא שתו איש עדין: לא הזדיינו בבטילת כלי זין, כמו שהיו מזדיינים מתחילה, ככתוב (שמות י"ג י"ח) "וחמושים עלו בני ישראל מסצרים", מפני שהיה מסעם בכח אשר רכשו צפשוטיהם על ידי השגחתו ית' עליהם, ככתוב (שם י"ד ה') "ובני ישראל יוצאים ביד רמה", וכאן נתיאשו ונכבדו, כאשר שמעו הודעת השליח ע"ה על גרעון אותה השגחה הנפלאה והסרוגה.

ד"ה ויאמר ה' אל משה... הורד עדין: מה שבראה לי בזה הוא מה שבארתי בספר "אלכפאיה", שכאשר שמעו העם את הדבר הרע הזה, קצתם לא התכוונו לנסיעה להזדיין בכלי זין ונשארו במצבם ועליהם נאמר "ולא שתו איש עדין עליו". וקצתם התכוונו והזדיינו והם שנצטו "הורד עדין...". ועליהם נאמר גם כן "ויתנצלו בני ישראל את עדיים", ונסתלקה הסתירה על ידי פתרון זה.

ר' יוסף בכור שור ד"ה הורד עדין: אע"פ שכבר לא שתו איש עדין עליו, אמר להם עכשו, שיסלקו מן העדי לגמרי. ויש מפרשים, לא שתו אותו במקום הנראה אלא תחת בגדיהם, והוא אמר להם שיורידוהו לגמרי, וינהגו מנהג אבלות על מה שעשו, ויתגלגלו רחמי עליכם.

ר' שלמה אפרים מלונשיץ: כלי יקר: היו כאן שני מיני עדי: האחד הוא סתם עדי: חחי ונזם וחלי, שהיו מתקשטין בהם; השני הוא אותם כתרנים שנתנו להם בחורב על אמרם "נעשה ונשמע". ובפעם הראשונה, ששמעו "את הדבר הרע הזה" והרי הם כמנודים לשמים, על כן "ויתאבלו ולא שתו איש עדין" וכדק אמר "איש עדין" ולא אמר "בני ישראל" כמו אחר כך "ויתנצלו בני ישראל את עדיים", ש"ס שמדבר בעדי המיוחד לכל איש ואיש לפי עשרו, וקבלו עליהם תשובה בעבור החטא הנמשך מן העדי. אבל אותם שני כתרנים שקבלו בחורב לא פרקו... ועל זה נאמר להם שנית "הורד עדין מעליך" - אפילו אותם שני כתרנים. ועל זה נאמר "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" - אותו העדי הניתן להם גהר חורב. ואמר כאן "בני ישראל" ולא אמר "איש עדין", לפי שכל ישראל היו שוים בו כעשיר כעני.

(* עיין בעלון ההדרכה!)

הכתב והקבלה (אחרי הביאו את דברי הרמב"ן) ומה בעמו דבריו אלה בהתקשרות מאמרי הפרשה. ולפרשו אין "הורד" לעסוק בפעולת ההורדה, אבל "הורד" הוא ההנחה במעמד של הורדה, כלומר: אחר שכבר הורדתם את העדי תניחוהו בכך ולא תשימוהו עוד עליכם, כדי להזכיר תמיד היקר שאבותם בסיבת חטאתכם ותתחרטו על עונכם (אים צושטאנדע דעס אבלעגענס פערבלייבען), וכמו שפרשתו ב"ואחזק את לב פרעה"...

1. מהו הקשי שאותו מנסים כל הפרשנים הנ"ל ליישב?
2. מה ההבדל בין התשובות השונות הניתנות בזה לישוב הקשי?
3. הסבר, מה פירוש המלים המסומנות בקו מנוך דברי הרמב"ן? היש להביא לו ראיה מבראשית י"ח כ"א? (וע' רש"י שם)
4. מהי הראיה מלשון הכתוב, שאפשר להביא ליש מפרשים שבדברי בעל בכור שור?
5. מהי הראיה מלשון הכתוב שאפשר להביא לדעת בעל "כלי יקר"?
6. לאיזה חטא התכוון בעל כלי יקר באמרו "החטא הנמשך טן העדי"?
7. מהי ראיתו של הכתב והקבלה מן שמות י"ד ד', כיצד הוא מפרש הפסוק ומה ענינו לשאלתנו?

ד. ל"ג פסוקים ד'-ה'-ו'. (המשך שאלה ג)

רלב"ג וכאשר שמעו העם הדבר הרע הזה והוא סגד חשגחת ה' ית' מהם, התאבלו על מה שנפקד מהם "ולא שתו איש עדין עליו". אחשוב שהרצון בזה העדי שניתן להם בסתן תורה והוא הנימוס התורני, שהוא עדי ושלמות לפי שיתנהג בו.

וכבר ביאר זה הענין אחר זה ואמר, שהם התנצלו העדי שהיה להם מחר חורב, וכאלו הסירו צוארם מתחת עול התורה. והסבר היתה, כי כבר הובטחו בקבלת התורה, שהשגחת ה' ית' תדבק בהם מפני התורה - כמו שקדם - וכאשר ראו שנפקד מהם זה התכלית, דימו, שאין תועלת להם בתורה, וזה היה מרי שני. ולזה אמר ה' אל משה (פ' ה') "אתם עם קשה עורף" ולא תוכלו לצאת מדעותיכם הנפסדות אשר גדלתם עליהם, וזו היא סיבה, שאם אעלה בקרבך זמן מועט, ישיגך הכליון מפני העובש שאביא עליכם על מרותכם פי, ועתה הוספתם לחטוא להוריד עדין מעליך, הנה אדעה מה אעשה לך. אמרו ז"ל בשמות רבה: מהו "עדין"? ר' שמעון בן יוחאי אמר: כלי הזין שנתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו "ומשה יקח את האהל", כיון שראה משה מתנה טובה שהיתה בידו אוחה, מיד כעס עליהם... ואין ספק שזאת המתנה שניתנה להם מחורב היא התורה, ואין ספק ששם מפורש חקוק עליה, כי היא תישרנו אל השגחתו יתעלה.

1. במה שונה הרלב"ג בפרושו לפ' ד' וכל הפירושים שהובאו בשאלה ג?
2. במה שונה הרלב"ג מהם בפרושו לפ' ה'?
3. במה שונה הרלב"ג מהם בפרושו את היחס שבין פס' ד-ה לפ' ו'?
4. מהי מעלת פרושו ומחר הסרדנו?